

कार्यकारी सारांश

रेती उत्खननाच्या पर्यावरणीय व्यवस्थापन आराखड्याचा मसुदा

जिल्हा वर्धा , महाराष्ट्र राज्य

(वर्धा जिल्ह्यातील प्रस्तावित ३७ रेती घाटांच्या पर्यावरणीय
जनसुनावणीकरिता)

प्रकल्प प्रवर्तक

जिल्हा खनिकर्म अधिकारी, जिल्हाधिकारी कार्यालय, वर्धा

पर्यावरण सल्लागार

एन्व्हायरो टेकनो कंसल्ट प्रायव्हेट लिमिटेड
६८, महाकाली नगर -२
मानेवाडा चौकाजवळ ,
नागपूर ४४००२४.

एप्रिल २०२०

१.० प्रस्तावना

मा. जिल्हाधिकारी वर्धा यांनी रेती/वाळू निर्गमीतीचे धोरण दि. ०३.०९.२०१९ अनुसार ३७रेती घाट उत्खननासाठी प्रस्तावित केलेले असून जिल्हा खनिकर्म अधिकारी वर्धा यांना विविध अनुमती घेणेकरिता प्रकल्प प्रवर्तक म्हणून नेमलेले आहे.

सदर ३७ रेती घाट तालुकास्तरावर मा. तहसीलदार यांच्या अध्यक्षतेखाली नेमलेल्या व भुवैद्यन्यायिक, म. प्र.नि.म.यांचे प्रतिनिधी, जलसंधारण विभागाचे प्रतिनिधी असलेल्या तालुका तांत्रिक समिती द्वारे ओपन कास्ट पद्धतीने घमेले, पावडे यांच्या साहाय्याने उत्खनन करण्याचे प्रस्तावित केलेले आहे.

पर्यावरण अनुमतीसाठी प्रस्तावित ३७ रेती घाटांची यादी खालील प्रमाणे आहे.

प्रस्तावित ३७ रेती घाटांची यादी खालील प्रमाणे आहे.

अ. क्र.	Taluka	रेती घाटाचे नाव	गाव	नदी काठा जवळील गट	नदी	रेती घाटाचा तपशील मी ^३	रेती साठा ब्रास मध्ये	हॉलेज रस्ता (मी)	हॉलेज रस्त्याची रुंदी (मी)	कामगा रांची संख्या	लागणा रे ट्रॅक्टर संख्या	नदी काठा जवळील वृक्ष लागवड	हॉलेज रस्त्यावर वृक्ष लागवड	पाणी मी ^३ /दिवस	पर्यावरण योजना कार्यान्वयन अंदाजपत्रक रु. मध्ये
1	आष्टी	चिंचोली	चिंचोली	4,5,10,11,12	वर्धा नदी	120mx35mx0.50m	742	570m	3m	28	2	300	228	1.860m ³ /day	635000
2	आष्टी	इस्माइल पूर	इस्माइल पूर	111,110,109,108,107,105/1, 105/2,104,113,103	वर्धा नदी	347mx19mx0.50m	1165	1000m	3m	28	4	70	400	1.860m ³ /day	741000
3	आष्टी	नवाबपूर	नवाबपूर	2,3,5	वर्धा नदी	150mx30mx0.50m	795	570m	3m	28	15	30	228	1.860m ³ /day	711500
4	आर्वी	सालफळ	सालफळ	7,8,9,14,15,16,17/1A,18	वर्धा नदी	400mx20mx0.50m	1130	1000m	3m	33	15	80	400	2.860m ³ /day	892500
5	आर्वी	सायखेडा	सायखेडा	24,25,26,27,28,29	वर्धा नदी	900mx30mx0.50m	4770	670m	3m	33	15	180	270	2.860m ³ /day	847500
6	आर्वी	दिघी - वडगाव घाट क्र 2	दिघी - वडगाव	Dighi-112.113 Wadgaon-124,125,126,132	वर्धा नदी	600mx30mx0.50m	3180	1500m	3m	33	15	120	600	2.860m ³ /day	1032500
7	देवळी	आपटी-1	आपटी	6	वर्धा नदी	278mx38mx0.40m	1493	360m	3m	28	10	60	310	1.860m ³ /day	730000
8	देवळी	तांभा-1	तांभा	36,37,45,46,47,48,57,58	वर्धा नदी	350mx35mx0.50m	2164	730m	3m	28	10	70	300	1.860m ³ /day	695000
9	देवळी	हिवरा (का)-1	हिवरा (का)	23to32	वर्धा नदी	500mx30mx0.50m	2650	500m	3m	28	10	100	200	1.860m ³ /day	670000
10	देवळी	टाकळी चना-1	टाकळी चना	14,11,297,34	येशोदा नदी	350mx35mx 0.40 m	1731	1000m	3m	28	4	70	400	1.860m ³ /day	832000
11	देवळी	सानेगांव बाई	सानेगांव बाई	103,105,80,79,106,107,126, 127,128,129	येशोदा नदी	500mx24mx0.50m	2120	80m	3m	28	5	100	200	1.860m ³ /day	692500
12	देवळी	टाकळी (दरणे)	टाकळी (दरणे)	31,32,33,34,35,36	येशोदा नदी	312mx32mx0.50m	1764	860m	3m	28	4	65	350	1.860m ³ /day	814500
13	देवळी	बोरगांव (आ)	बोरगांव (आ)	233,240,242,37,41	येशोदा नदी	130mx14mx0.30m	193	780m	3m	28	1	30	300	1.860m ³ /day	481000
14	हिंगणघाट	जुनोना व बोरगाव (दा.)	जुनोना व बोरगाव (दा.)	Junona-29,32,33,36,40part and Borgaon 14,15,16,18,19,20,238	वणा नदी	1400mx35mx0.80m	13852	2000m	3m	48	27	280	800	3.860m ³ /day	1408500

वर्धा जिल्हा रेती घाट पर्यावरण व्यवस्थापन योजना

15	हिंगणघाट	चिकमोह	चिकमोह	107,108,109,129,130,131,28,149,150,152,153	वणा नदी	900mx40mx1.0m	12721	1000m	3m	43	24	180	400	3.860m ³ /day	1117000
16	हिंगणघाट	टेंभा - पारडी (न.)	टेंभा - पारडी (न.)	67	वणा नदी	800mx60mx0.70m	11873	570m	3m	48	23	160	230	2.960m ³ /day	985500
17	हिंगणघाट	घाटसावली व चिंचोली	घाटसावली व चिंचोली	Ghatsawli-352(Forest) and Chincholi -48/1,48/2,48/3	वणा नदी	1400mx35mx0.80m	13852	720m	3m	48	27	280	288	3.860m ³ /day	1052500
18	हिंगणघाट	खारडी - भारडी	खारडी - भारडी	Kardi-1,2,3,12/3 and Bardi 2,3,4,5,6,7	वणा नदी	800mx35mx0.80m	7915	690m	3m	38	15	160	280	2.760m ³ /day	871000
19	हिंगणघाट	काजळसरा	काजळसरा	273,274,270,269	पोथरा	454mx30mx0.50m	2406	300m	3m	28	5	90	200	1.860m ³ /day	627500
20	हिंगणघाट	गणेशपूर-बोरखेडी	गणेशपूर-बोरखेडी	Ganeshpur-48,49,52,54,56,57 Borkhedi-23,24,28,29,30,31	वणा नदी	900mx20mx0.50m	3180	600m	3m	33	9	180	240	1.860m ³ /day	739500
21	हिंगणघाट	भगवा - 2	भगवा	121,122,118	यशोदा नदी	310mx20mx0.50m	1095	900m	3m	28	3	60	360	1.860m ³ /day	654000
22	हिंगणघाट	भगवा - 1	भगवा	14,15,13part	यशोदा नदी	350mx20mx0.50m	1237	720m	3m	28	4	70	290	1.860m ³ /day	631000
23	हिंगणघाट	येळी	येळी	73/1,73/2,74/1,74/2,75/1,75/2,76/1,76/2,77,81,82,92/1,92/2,93/1,93/2,94/1,94/2	वणा नदी	700mx35mx0.50m	4329	800m	3m	33	9	140	320	1.860m ³ /day	759500
24	हिंगणघाट	शेकापूर बाई	शेकापूर बाई	210,206,205,204,203,202,201	वणा नदी	400mx40mx0.70m	3958	830m	3m	33	8	80	330	1.860m ³ /day	779000
25	हिंगणघाट	कुरण रिठ	कुरण रिठ	68/2,68/1,67/1B,69	वर्धा नदी	290mx 40mx0.50m	2049	940m	3m	33	4	60	380	1.660m ³ /day	780000
26	हिंगणघाट	नांदरा (रिठ)	नांदरा (रिठ)	81,82,83,72,71,70,69,68,65,64,60,59,58/A,58/B,57/A,57/B,56,55	वणा नदी	900mx35mx0.90m	10018	1000M	3M	43	20	180	400	2.860m ³ /day	960000
27	समुद्रपूर	खुनी + वंदली + सेवा 2	खुनी + वंदली + सेवा	125,124,74,75,85,86,87,88/2	वणा नदी	1150mx25mx0.80m	8127	440M	3M	33	15	230	175	2.860m ³ /day	840000
28	समुद्रपूर	मांडगाव - 1	मांडगाव	219,220	वणा नदी	500mx50mx0.50m	4417	1550m	3m	33	9	100	460	2.860m ³ /day	869500
29	समुद्रपूर	मांडगाव - 2	मांडगाव	286,287,288,298,344,345,861,348part	वणा नदी	600mx50mx0.50m	5300	620m	3m	33	10	120	250	2.860m ³ /day	730000

वर्धा जिल्हा रेती घाट पर्यावरण व्यवस्थापन योजना

30	समुद्रपूर	मनगांव	मनगांव	7,8,10	वणा नदी	400mx45mx0.50m	3180	330m	3m	33	6	80	130	1.860m ³ /day	583000
31	समुद्रपूर	बरबडी	बरबडी	116/2A,147,148 Part	वणा नदी	600mx25mx0.50m	2650	610 m	3m	33	5	120	250	1.860m ³ /day	625500
32	समुद्रपूर	वाकसुर	वाकसुर	101/1,95,102,117/1,118,119	वणा नदी	700mx30mx0.50m	3710	340m	3m	33	8	140	140	1.860m ³ /day	639000
33	समुद्रपूर	खुनी	खुनी	17,19/1,20	वणा नदी	650mx30mx0.50m	3445	550m	3m	33	7	130	220	1.860m ³ /day	678500
34	समुद्रपूर	उमरा + औरंगपुर (रिठ)	उमरा + औरंगपुर (रिठ)	Aurangpur- 1/2,5,7 and Umra-18,16,14	वणा नदी	450mx65mx0.50m	5167	720m	3m	33	10	90	300	1.860m ³ /day	780000
35	समुद्रपूर	औरंगपुर (रिठ) + उमरा	औरंगपुर (रिठ) + उमरा	Aurangpur- 18,21,22 and Umra-258/1,258/2,259	वणा नदी	1250mx20mx0.70m	6184	530M	3m	33	12	250	210	1.860m ³ /day	826000
36	समुद्रपूर	चाकुर	चाकुर	15/1,15/2,13/1,13/2,8,6,200,199,198,197	वणा नदी	600mx25mx0.50m	2650	530m	3m	28	5	129	210	1.860m ³ /day	637500
37	समुद्रपूर	पारडी	पारडी	217 Part	वणा नदी	750mx30mx0.50m	3975	700m	3m	33m	8	150	280	2.860m ³ /day	754000

- रेतीघाटांसाठी प्राप्त आवश्यक अनुमती/परवानग्या व गोषवारा.

प्रकल्प प्रवर्तक	जिल्हा खनिकर्म अधिकारी वर्धा.
प्रकल्प स्थिती	नवीन, प्रस्तावित रेती घाट
उत्खनन करावयाचे खनिज	रेती/वाळू (बांधकाम योग्य)
रेतीघाट प्रस्तावित करणारी समिती	मा. तहसीलदार यांच्या अध्यक्षतेखाली नेमलेल्या व भुवैद्यन्यायिक, म.प्र.नि.म. यांचे प्रतिनिधी, जलसंधारण विभागाचे प्रतिनिधी असलेल्या तालुका तांत्रिक समिती
ग्रामपंचायत ना हरकत	ग्रामपंचायतींकडून वाळू निर्गमीतीच्या धोरणानुसार प्राप्त
उत्खननाकरिता ठरवून दिलेला कालावधी	दि. १० जुन ते ३० सप्टेंबर पर्यंतचा मानसून कालावधी वगळता जास्तीत जास्त १ वर्ष.

- प्रस्तावित उत्खनन पद्धत :

रेती उत्खनन टोपले, पावडे द्वारे मजुरांकरवी करण्याचे प्रस्तावित आहे.

अ. मातीचे ढिगारा किंवा मातीचे उत्खनन करता येणार नाही.

ब. रेती उत्खनन टोपले, पावडे द्वारे मजुरांकरवी करण्याचे प्रस्तावित आहे.

क. उचललेली रेती ट्रॅक्टर द्वारे वाहण्याचे प्रस्तावित आहे.

ड. ट्रॅक्टर वगळता कोणतीही अवजड व यांत्रिक मशीनरी उपयोगात आणता येणार नाही.

इ. उत्खननाकरिता ठरवून दिलेला कालावधी हा दि. १० जुन ते ३० सप्टेंबर पर्यंतचा मानसून कालावधी वगळता जास्तीत जास्त १ वर्षाकरिता प्रस्तावित आहे.

● वायू प्रदूषण उपाय योजना

अ. क्र	प्रदूषणाचे स्रोत	अपेक्षित परिणाम	व्यवस्थापन योजना
१	ट्रान्सपोर्ट रोड/रेती वहन मार्ग	हवा गुणवत्ता /जमिन रास्ता मजबूती रस्त्याचा न्हास	<ul style="list-style-type: none"> ●वहन मार्गाचे मजबूती करण ● वहन मार्गाची देखभाल ● ट्रॅक्टर मध्ये मान्यताप्राप्त क्षमतेनुसार खनिज वहन ● उत्खनन कालावधी दरम्यान हवा दर्जा तपासणी
२	ट्रक/ट्रॅक्टर यांचे चलन	हवा दर्जा /गुणवत्ता	<ul style="list-style-type: none"> ●मान्यता प्राप्त क्षमते पेक्षा ट्रॅक्टर मध्ये खनिज न भरणे ●रेती वाहन करणाऱ्या ट्रॅक्टर ट्रॉलीज टरपोलिन ने वहन दरम्यान झाकणे. ●वाहनांना गती नियंत्रक बसविणे. ●रेती घाटावर रेती ट्रॅक्टर मध्ये भरताना इंजिन बंद ठेवणे.
३	रेती घाट व रेती घाट मार्ग	उत्खनन प्रक्रिया	<ul style="list-style-type: none"> ● रेतीघाट होलेज मार्गाची वारंवार दुरुस्ती व देखभाल ●कामगारांना डस्ट मास्क देणे. ● रेती उत्खनन व वहन दिवसाचं करणे
४	नदी किनाऱ्याचे व्यवस्थापन	नदी किनाऱ्याची झीज पूर रेषा व्यवस्थापन	<ul style="list-style-type: none"> ● नदी किनाऱ्यावर झाडे लावणे ● नदी किनाऱ्याच्या उतारावर हिरवळ(ग्रास) लावणे

● व्यवसाय, आरोग्य व सेवा योजना

१	धूळ कन श्वसन विषयी व्यवसाय सुरक्षितता, आरोग्य व सेवा योजना	कामगारांची सुरक्षितता व उत्खनन	●कामगारांसाठी पर्यावरण पूरक व सुरक्षित वातावरण तयार करणे. ●असे वातावरण व उपाययोजना अंमल बजावणीसाठी मान्यता प्राप्त निविदाधारक/ठेकेदार उपाययोजना करेल. ●कामगारांना वैयक्तिक संरक्षण उपकरणे प्रदान करण्याचे प्रस्तावित आहे. ●कामगारांना आवश्यक प्रशिक्षण देण्याचे प्रस्तावित आहे. ●प्रथोमपचार पेटी, पिण्या योग्य पाणी ,तात्पुरत्या निवार्याची सोय करण्याचे प्रस्तावित
---	---	-----------------------------------	---

● ध्वनी प्रदूषण

- कामगारांना कांन बुचे देण्याचे प्रस्तावित आहे
- ट्रॅक्टर/ट्रक व्यतिरिक्त कोणत्याही ध्वनी प्रदूषण करणाऱ्या मशीनरी प्रतिबंधित आहेत.
- ट्रॅक्टर चे एंजिने रेतीघाटावर रेती भरते वेळेस बंद ठेवण्यात येईल
- कामगारांची आरोग्य विषयक तपासणी करण्यात येईल.
- कामगारांना व अभ्यंगताना वैयक्तिक संरक्षक उपकरणे देण्यात येईल.

●वाहतूक व्यवस्थापन

- खनिज वाहतूक करणारे वाहन फॉरेस्ट व महसूल विभागाकडे नोंदणीकृत करणे प्रस्तावित आहे.
- अश्या सर्व वाहनाकडे प्रदूषण नियंत्रण प्रमाणपत्र असण्याचे बंधनकारक असेल.
- अशी सर्व वाहने ध्वनी उत्सर्जन व धूळ/इतर उत्सर्जन संबंधी मानक द्वारे उच्च प्रतीच्या देखभाली खाली प्रमाणित असतील.
- असे सर्व वाहनचालक वाहतुकीसंबंधी नियमांचे पालन करण्यास बध्य असतील.
- अश्या सर्व वाहनांची गती नियंत्रित केलेली असेल.
- क्षमतेपेक्षा जास्त खनिजाचे वाहन करता येणार नाही.
- खनिज वाहन करणाऱ्या वाहनांचे खनिज टरपोलिन ने झाकण्याचे प्रस्तावित आहे.
- इतर रेती ठेकेदारांसोबत समनव्यय साधून रेतीचे वाहन करण्याचे प्रस्तावित आहे जेणेकरून वाहतुकीचा खोळंबा होणार नाही.

●वृक्षारोपण योजना

- मान्सून दरम्यान (दि. १० जून ते ३० सप्टेंबर) नदी किनाऱ्यावर व वाहन मार्गावर झाडे लावण्याचे प्रस्तावित आहे.
- नीम, पिंपळ, करंज, गुलमोहर अशी स्थानिक झाडे लावण्याचे प्रस्तावित आहे.
- मान्य निविदाधारक/रेती ठेकेदार ह्या पर्यावरण व्यवस्थापन योजनेचे टेबल करा. १ अनुसार दिलेल्या व्यवस्थापन अंदाजानुसार क्रियान्वयन करण्याचे प्रस्तावित आहे.

वर्धा जिल्हा रेती घाट पर्यावरण व्यवस्थापन योजना

- मान्य निविदाधारक /रेती ठेकेदार सादर पर्यावरण व्यवस्थापन योजना क्रियान्वयनाचा अनुपालन अहवाल जिल्हा खनिकर्म अधिकारी , तत्सम तहसीलदार यांना सादर करेल.
- जिल्हा खनिकर्म अधिकारी/तत्सम तहसीलदार हा पर्यावरण व्यवस्थापन योजनेच्या क्रियान्वयनाची वेळोवेळी खात्री करतील व मा. जिल्हा अधिकारी यांच्या अध्यक्षतेखालील समितीला अहवाल वाळू निर्गमिती च्या धोरण मध्ये सुचविल्याप्रमाणे सादर करतील.